Tečaj XIX.

NOVICE

Liste 38.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 18. septembra 1861.

Povabílo k izpraševanju v živinozdravilski šoli.

Šolsko leto v živinozdravilski šoli ljubljanski je končano in očitne preskušnje učencov se bojo začele prihodnji teden v šoli na spodnjih Poljanah, in sicer

v pondeljek 23. dan t. m. dopoldne iz anatomije in fizijologije, popoldne iz kirurgije (unanjih bolezin) in operacij; izpraševal bo učnik gosp. Skale, —

v torek 24. dan t. m. dopoldne iz botanike za živinozdravnike; izpraševal bo učnik gosp. And. Fleišman, —

v sredo 25. dan t. m. dopoldne iz ozdravljevanja bolezin, sodniškega živinoznanstva in ogleda mesa, popoldne iz živinoreje in porodoslovja; izpraševal bo vodja in učnik te šole dr. Bleiweis.

Iz vseh naukov se bo izpraševalo v slovenskem jeziku kakor se je učilo skozi leto vse tudi po slovensko. Izpraševanje se bo začenjalo vsaki dan dopoldne ob 9. uri in bo terpelo do 12. ure, — popoldne pa ob treh.

Vsak, komur je mar zvediti, kaj se učenci v tej čisto domači šoli učijo in koliko se naučijo, je prijazno povabljen poslušat priti. *)

C. kr. kmet. družba v Ljubljani 10. sept. 1861.

Kopriva in nje hvale vredne lastnosti.

„Kopriva ne pozebe“ — pravijo pri nas, kadar hočejo reči, da malopridnega človeka ne bo konec. Kopriva je tedaj po tem pregovoru kot malopridna stvar zaničevana. Al to je čisto napak misel. Da ne omenujemo druzih dežel, poglejmo le v Švedsko, in vidili bomo, da tam koprive sejejo kakor pri nas deteljo za govejo klajo in obsejajo ž njo cele njive, posebno take, kjer je slaba zemlja, da ne rodí rada drugega kaj. Skušnje teh dežel nam kažejo sledeče dobre lastnosti koprivne:

1. Kopriva je zgodnja klaja spomladi, ko še vse druge rastline niso za rabo in vendar živina že po zeleni kermi hrepení; živina se je kmali privadi, pa jo potem prav rada žrè. 2. Koprivi je tudi najslabša zemlja všeč, raste rada na groblji in v kamnitih tléh, če ima le za dva palca dobre perstí in sonca nekoliko. Koprive ne zatare ne moča ne suša, ne mraz ne merčes, ne potrebuje ne obdelovanja ne gnojenja; če jo pa obdeluješ in gnojiš, ti obilno poverne oboje. 3. Če se krave s koprivami kermijo, dajo obilo in mastnega mleka; sirovo maslo (puter) je lepo rumeno in boljega okusa, kakor po drugi klaji. Na Francozkem obrajtajo prevelejsko maslo pred vsem drugim najbolj, ker v prevelejski okolici pogostoma koprive redé, s kterimi krave kermijo. 4. So koprive neizrečeno zdrava klaja živini. Živina se po koprivah jako zredí in je vesela; Švedci še celó terdijo, da krav, ktere so se spomladi s koprivami kermile, se ne loti lahko kaka bolezen. Zato gré koprivi pravica, da je klaja in zdravilo ob enem. Švedci pokladajo živini koprive, ktere po celi deželi po njivah pridelujejo, sirove ali pa kakor senó suhe, ter jih med rezanco režejo, ali pa med slamo in senó mešajo. Pozimi jih parijo z drugo klajo in jim pridenejo perišče solí, ali pa jih zvečer s kropom poparijo, pusté poparjeno klajo čez noč v škafih, da se dobro razmoči, in take dajejo zjutraj živini, ktera jih neizrečeno rada žrè. Če se pa vidi, da krave, dokler niso te kerme popolnoma vajene, prehudo dristajo, kakor spomladi sploh skoraj po vsaki zeleni klaji rade dristo dobijo, naj se jim primeša več slame ali rezance.

Koprive se prav lahko zaredé na dvojno vižo: ali po semenu ali pa se mladike od močnih korenin odrežejo in mesca kimovca po prekopani ali preorani njivi posadé. Tako s koprivo posajena in obdelana njiva se zná naslednje leto mesca vélicega travna, rožnika ali vélicega serpana kositi, zakaj kopriva naglo raste, in se ne smé pustiti, da bi se postarala in olesénila, sicer bi je živina tako rada ne jéla.

Kopriva se seje po navadi v jeseni, skoz celo zimo, če je le toplo in lepo vreme, ali pa spomladi, če se je seme okoli mesca vélicega serpana pred to leto od velicih in močnih koprivnih germov nabralo. Seje se pa kopriva ravno tako kakor nemška detelja in naj se potem lahko zavleče. Od te posetve pa ne pričakuj koj pervo leto veliko pridelka, k večemu jo znaš kakor sternišnico v jeseni enkrat pokositi. Koprivna posetev se skor ravno tako glešta kakor njiva z nemško deteljo obsejana; pognojí se ji spomladi kakor tej s preležano ilovico, šuto, hojevim ali smrečjim špičevjem, drobnim kravjekom, listjem, med kterim ji pa jelševo najbolj tekne itd. Če so koprive tù in tam preredke iz zemlje pririle, se morajo goli in prazni plazi z drugim frišnim semenom obsejati in rahlo podkopavati, ali pa koprive pustiti, da seme napravijo in se otresejo, da se koprive bolj zgosté, kar tudi pripomore, da se bolj ukoreninijo in bolj močne postanejo.

Kmetiške gospodinje dobro poznajo vrednost kopriv in jih rabijo spomladi za rejo perutnine, kakor tudi za klajo govejo živine, vendar le se kmetje sploh nočejo poprijeti, da bi svoje njive ali pa saj kak kos svojega večidel zapuščenega verta s koprivo obsejali ali obsadili, ampak stikujejo spomladi v okolici in daljavi po koprivi, kar jim dovelj časa in stroškov prizadene, vendar jih le veliko skup ne spravijo. Ako bi pa le za uje posetev na verte nektere sežnje svetá odločili, bi jih lahko za domačo rabo obilo pridelali, in če bi se pri malem o koristi koprive prepričali, bi se je tudi bolj na debelo pridelovati poprijeli, temveč pa, ker se tudi iz njih lakna dajo pletenine in verví in enake druge rečí plesti in še celó papir napravljati.

Nieseman, vertnar.

Svarílo našim gospodarjem.

* Kako nevarno je se oskruniti s kervjo take živine, ki je zbolela ali poginila za vrančnim prisadom (rumenim ali černim ovčičem ali sajovcem), se je pokazalo spet te dni. Nek kmet za Št. Vidom nad Ljubljano je

*) Naj bi prišli tudi tisti, ki še zmiraj mislijo, da je slovenski jezik reven ubožec; slišavši nauke cele medicine in kirurgije v slovenskem jeziku bojo morebiti vendar svojo pomoto spoznali in spokorili se. Vred.

zaklal tako govedo: polno černih pik se mu je razpustilo po koži, huda vročnica ga je napadla, bljuval je itd. Ali si bo življenje otel, še ne vemo.

Častitim domorodcom!

Mnoge zahvalnice, ki sem jih iz Goriškega, Dolnje-Štajarskega in malo ne vseh stranî Slovenije mile prejel z gosp. dr. Toman-om vred, so me jako razveselile posebno zato, ker mi je toliko število tehtnih podpisov bilo očiten dokaz, da so malim zaslugam, ktere sem si bil pridobil potegovaje se po svoji moči za obveljavo prirojenih najsvetejših pravic naše slovenske narodnosti, toliki in tako imenitni možje iz vseh stanov blagovolili s svojo pohvalo dodeliti znamenitost, ki je same na sebi ne bi imele.

V tem, ko se torej iskreno in priserčno zahvaljujem vsem našim rojakom za to njihovo meni toliko častno priznanje, žene me serce izreči tukaj, da mi dela največe veselje zlasti to, ker iz prejetih pisem vidim, da zastran okoliščin, težav in potreb našega ljubega naroda toliko izverstnih mož ravno tako misli kakor jez.

To je pač radostno znamenje, da se je narod zbudil in svojih pravic zavedil; — in zares, ako bodo vsi vredni sinovi Slovenije matere, namreč prečastiti duhovniki, od nekdaj že zaslužni branitelji in buditelji slovenstva, učeni možaki, profesorji in doktorji, kupci in obertniki, ratarji in kmetiči, rodoljubni sodniki in drugoverstni deržavni postavljenci in pa naši za svete narodne pravice pregoreči mladenči z narodnimi društvi in narodnimi novinami vred zedinili se za ta edini vsem zaželjeni cilj in za-nj poganjali se z vsemi dopuščenimi sredstvi na postavni poti, — ne bo in ne more biti dolgega boja, temuč kmalo bomo zadobili popolni vžitek vseh tistih dobrot, ki jih je Njegovo Veličanstvo naš najmilostljiviši cesar zagotovil vsem svojim narodom in ktere drugi srečnejši narodi že davno vživajo, — kmali bomo dočakali, da bo slovenščina slovela v učilnici in pisarnici in sploh v očitnem življenju, odkodar so jo doslej terdoserčno odganjali, in da po nji bo tudi slovenski narod stopil med druge narode kakor versten brat med brate enako čislan, enako veljaven, — kar mili Bog nakloni in pospeši!

Iz Dunaja. Anton Černe,
poslanec v derž. zboru.

Slovenščini v bran zoper njene protivnike.

(Dodatek.)

IV.

Iz vsega, kar sem dozdaj ob kratkem le govoril, — marsikaj bi se dalo tudi še povedati iz djanskega življenja, — res za vsacega Slovenca, ki hoče biti pravi domorodec in resničen djansk prijatel naroda svojega, očitna dolžnost izhaja, z vso močjo poprijeti se jezika maternega, ter se ga temeljito naučiti.

Nikdo pa nikar ne misli, da svoj jezik temeljito znaš, ako le rabiti veš oblike njegove. — Oblike vsakoršnega jezika, kakor so tudi govoru potrebne, nikakor niso najpoglavitniši njegov del; zadostujejo le vsakdanjemu človeku. Jezikoznanci, ki si morejo prizadevati prešiniti jezikov duh, še po vse kaj druzem poprašujejo; oni temelje njegove preiskujejo in jedra njegovega iščejo. Jezikov temelj so glasovi, ki se stikajo v besede, in besede, ki se vežejo v stavke ali izreke. Le on, ki popolnoma pozná glasove kakega jezika, si bo svest, zakaj te ali te oblike praviloma rabi, kako so se današnje oblike izrazile v jeziku. Učenim jezikoslovcom skorej vse nepravilnosti zginujejo, ki tem, ki so le oblikarji, glavo belijo.

Le on, ki pozná naravne pravila, po kterih si narod sklada in vverstuje misli, bo zamogel spoznati, kako se naj tudi besede vežejo v stavke ali izreke, in izreke v cele govore, da so po in v duhu narodskem.

Kdor nimaš tega znanja, se še ne prištevaj jezikoslovcom, akoravno oblike jezikove popolnoma poznaš in rabiti veš.

In ravno z namenom, k temeljitejemu izučenju milega našega slovenskega jezika trohico po svoji moči pripomoči zlasti slovenski šolski mladeži, in k upu veselejše prihodnosti našemu slovenskemu narodu, je spisan nauk, ki ime nosi: „o glasoslovji slovenskega jezika.“

Posnet je ta nauk večidel po izverstni: „Vergleichende Grammatik aller slavischen Sprachen. I. Band. Wien 1852“, ktero je spisal domorodec naš dr. Fr. Miklošič, ki mu bodo čast in slava na veke peli hvaležni Slovenci in gotovo tudi drugi Slovani vsi za vse njegove slavne dela slovanskemu slovstvu v prid.

Solske reči.

Letnik mariborske gimnazije 1861.

Tantal je neki — tako govoré gerške pravlice — stal v sred šumečega potoka, nad glavo se mu je šibilo drevje polno najlepšega sadja; strašna žeja in lakota ga je terpinčila in kolikorkrat je po ukusnem sadju segel ali vode zajeti hotel, sta se mu sad in voda umaknila. Ne vem, so li Gerki v ti basni na nas Slovence v sivi prihodnosti mislili; al gotovo je, da je bori naš narodič vès Tantal: reka razuma in človeških pravic po Evropi plahuta, nad nami se zlata beseda cesarjeva milo sveti.... sezi po darovih razuma in človeških pravíc, umaknejo se ti po duhu nemške centralizacije, — spni se po obljubah zlate cesarjeve besede, precej priferfra harpija „der mittleren Behörden“, te po prederzni roki speče ter ti jasni dar cesarjev do dna oskruni. Stokrat smo se naglas operli na 8. avgusta, 20. oktobra itd., malo je pomagalo; kričali smo na vse usta: „dajte nam le pervotne človeške pravice, da se smemo v svojem jeziku mikati itd., — cesar je deleč, bližnji se nam pa posmehujejo!

Zdaj le poglejte v letnik mariborske gimnazije: rajno popečiteljstvo uka in bogočastja je nam lani samo ponudilo boljšo uravnavo o učenju slovenskega in nemškega jezika, segli smo urno po njej: pisali smo nasvete, kako bi se ta uravnava vpeljala. Kaj je bilo? Trije učitelji so se po nasvetih svojih dobro opekli, ker so se tvegali seči v grozovito mašino učniške burokracije. In sadje letošnje? To le je: še zmirom po tri ure (v II. razredu 4 ure) na teden nemški jezik, slovenski jezik pa po dve uri na teden v vsakem razredu; predmeti razun slovenščine se še, se vé da vsi v nemškem jeziku učijo.

„Ali ne vidiš na vsakem listu našega letnika, da je ravnopravnost čversto obveljala, — bi mi kdo zavernil — ali se poleg nemških nalog za višjo gimnazijo ne naznanjajo tudi slovenske? ali se ne pišejo imena slovenskih dijakov slovenski?“ Res da, prijatel! le imej lušine, ako ti drugi oreh snedó: in ali ne véš, da je nek gospod profesor za letnik pripravil slovenski sostavek o Demostenu, da pa se ni smel tiskati „weil das marburger gimnasium mit den preussischen gimnasien die programme tauscht, und dann würde eine slovenische arbeit im programm zu viel sensation erregen.“ To je tudi ravnopravnost? se vé da!!

Mariborska gimnazija šteje 350 učencov, namreč 120 Nemcov, 205 Slovencov in pa 25 učencov, ki niso ne krop ne voda, in za ktere je sl. ravnateljstvo ime „utraquist“ znašlo, pozabivši, da je to nek monstrum absurdum. Priznamo, da se marsiktero dete domá slovenski in nemški učí (tudi jaz sem bil „utraquist): ali dajte poslušati otroke in zvedili bote, da sicer obá jezika vedó govoriti, pa da jim serce le enega govoriti dá, kterega se ne odrečejo, če ni sila: to je tisti jezik, kterega mati večidel govorí, kterega so se po stariših najbolje naučili, to je njih materinski jezik. Beseda „utraquist“ v tem smislu je tedaj zoper pamet, ako-

ravno bi si o „utraquistih“ lahko sanjal, da so most v nemški paradiž. *)

Kar se učiteljev tiče, je število domorodcev od lani od šestih na tri skopnelo.

Nekaj pa moramo priznati, kar se je v ravno skončanem šolskem letu zboljšalo. Učenci nemškega jezika se morajo posihmal tudi slovenski učiti; v pedagogiškem oziru je to važna reč: slovenski dečck vsaj ne čuti, da je suženj svojega in nemškega jezika, ker nemški njegov nima, kar se učnega gradiva tiče, nobene prednosti več. V obče pa to naši narodnosti malo koristi; koristi le nemški mladini, ki se enega jezika več privadi. Vendar mi nismo nikomur nevošljivi.

Tudi v knjižnici smo našli, da se potrebam domorodnih naših učiteljev vsaj nekoliko zadostuje: od leta 1860 nasvetovanih knjig gledé slovanske literature se je leta 1861 nakupilo: Wolf, nemško-slov. rečnik, 2 dela; Miklošič, vergleichende grammatik der slavischen sprachen, I. (lautlehre) und III. band (formenlehre) in po sposobnostih zdajšnega mariborskega učiteljstva le Slovencom važni Bopp: vergleichende grammatik.

Slovenski na celi gimnazii je učil gospod Majcigar, poleg njega gospoda Šuman in Žnidarič (v I. A in II. razredu). Jedne želje tukaj ne moremo zakriti. Tiče se slovenskih nalog v gornji gimnazii. Zdaj, ko se jugoslovanski svet duševno bliža, bi bilo le ugodno, ako bi se dijakom kaj več bistrilo okó za jugoslovansko življenje, bodi si za zgodovinsko, bodi si za narodno; nemščina nam je južne brate optujila, to je prenapetemu centralizmu morda všeč (divide et impera!); al zdaj je drugače: vzajemnost na slovstvenem polji in medsebno dušno spoznanje ima nas zanaprej krepiti za bodi si kakoršne prihodnje dní.

Ako se je v petji slovenski stranki vsaj toliko pravice delilo, kakor prejšne leta za učitelja J. Miklošiča, žalibog! ne vemo povedati.

Z veseljem pa naznanjamo, da se „in diesem tintenklexenden und desshalb meist hektischen seculum“ vsaj nekoliko za zdravje naše mladeži skerbí: telovanje se učí po gosp. Šuman-u v 2 urah na teden brez vsega plačila. Bog daj nam skoro časa, v kterem se bo po boljši uravnavi naših šol kaj več na telesni razvitek, ali da bolje rečem, kaj manje na telesno zatiranje oziralo — da se vpelje v učenju prihodnjič lepi prigovor: non multa, sed multum.

Šole v Kranji.

V Kranji 1. sept. ☩ — Že pred enim mescom so se dokončale ljudske glavne šole v našem mestu. Ker upamo, da nam bodo dali skoro tudi gimnazijo, bi bil želel, da bi bil o naših glavnih šolah kdo kaj več govoril, komur so bolje znane, kakor meni; tako pa naj mi bo dopuščeno, le par besed o njih pregovoriti.

Šolarjev je bilo 222, šolarc 130 (brez nedeljske šole); v 4. razredu šolarjev 50. Toliko morem posneti iz tiskanega imenika, deržé se samo pervih številk; ker kar je nadalje rajtano, da je število vseh šolarjev in šolarc z nedeljskimi vred 765, je smešno, ker so šolarji po dvakrat, nekteri gotovo tudi po trikrat brojeni, ako se, na priliko, učé peti in risati. Tako brojenje bi se po vsi pravici smelo izpustiti; pervo število že je za kranjsko šolo dosti veliko, in ni ga treba umetno povikševati. Kar se tiče učnega jezika, je kakor si misliti moremo, v naših čudnih in prečudnih časih taka, kakor je bila. Slovenski jezik je siromak, ki je le vreden kruha iz pepéla, k večemu iz otrobov. Res je, da dokler so naše gimnazije tako uredjene, kakor so sedaj, dokler je v pervem latinskem razredu treba nemški znati, kakor kak mlad Luther ali pa Grimm, če ne, pa bodi pri pervem izpraševanji izgnan in nazaj poslan v 4. normalni razred, da te sveti duh razsvetli in pomaga pripraviti serce in um tako, da boš mogel brez prevelike težave napojiti se iz sladkega in čudodelnega vira nemške kulture, — dokler je — rečem — vse tako, ni nikakor se čuditi, da nemški jezik v normalnih šolah tako mogočno vlada. Samo to bi prosili sploh, da bi se tudi naš slovenski tako učil, da bi otroci res kaj znali, ko zapusté 4. razred. Mnogo otrok ostane po tem domá; prašanje pa je veliko: ali so se po tisti glasoviti nepraktični „praktični gramatiki“ naučili pravilno v domačem jeziku pisati? Da odkritoserčno rečemo, kolikor je dosedaj predpisano za slovenski jezik v primeri z nemškim, se nam to nemogoče vidi. Ko nam je pa vse tako pičlo merjeno, nam ostaja samo eno upanje, in to so učitelji. V malo časa se dá z dobro voljo veliko storiti. Al poštena volja in za narod uneto serce mora biti, sicer se mi zdi učitelj podoben brezserčnim nadzornikom zamorcov v amerikanskih plantažah. Kar se tiče priletnih naših gosp. učiteljev, jih ne morem soditi, ker mi niso tako natanko znani, ampak le rečem, da ljubezen do domovine ni privilegij mladine, da bodo toraj gotovo tudi oni vedili, kaj tirja čas in narod od njih. Kdor pred mladino tujšino povzdiguje, da, kakor se pravi, vso v hvalo podela, in to kakor se razume, na škodo domači reči, ta sadí ljuliko v otročje serca; pred narodom naj si zakrije očí, za hvalo pa naj gré čez mejo k tujcu prosjačit. Slišal sem enkrat praviti od nekega učitelja, da je rekel: „Vi hočete vašo špraho ferpesrat, pa jo bote le feršlehtrali.“ Da! ako bi takih učiteljev nekoliko kop imeli, bi bilo skoraj potrebno moliti: „Bog nas jih vari!“ tako kakor v tistih krajih ljudje molijo, kjer se včasih pokažejo celi oblaki požrešnih kobilic. Da! gospod, vi ste jo že „grindlich feršlehtrali“, svetinja vam ne odide! — Kar se tiče letnika naših šol, se je od lanskega leta nekaj na dobro premenilo. Imena namreč so pisane slovenski. Da je to v naših krajih, kjer so vse imena slovenske, potrebno, ni treba dokazovati, in le čuditi se je bilo, da je napaka z nemško pisavo tako dolgo cvetela. Nekaj pa moram pri tej priložnosti vendar opomniti. Kakor je pravo, da se slovenske imena pišejo slovenski, ravno tako je napačno, ako se čisto nemške imena pišejo s slovenskimi čerkami. Cuique suum! Mi nočemo slovenčiti Nemcov, pa tudi nočemo, da bi oni Slovence nemčili. Če nemško ime berem s slovensko pisavo, se nehoté spominjam prebivavcov nekega avstraljskega otoka, kteri imajo za najlepšo praznično obleko na golem truplu „frak“ in pa „cilinder“. Kakor se golemu truplu prilegata „frak“ in pa „cilinder“, tako se čisto nemškim imenom prilegajo slovenske čerke. Še bolj čudno pa je gledati besedè na pol slovenski, na pol nemški pisane, ker to kaže, da pisatelj ne razume ne ene ne druge pisave. Naj bo takim možem rečeno, da Slovenci ne rajtamo au, ai za en slog, ampak za dva, in da bi vsako čerko zase izgovarjali, ako bi imeli takih besed. Naj toraj pišejo av, aj; una pisava je nemška. Sploh je strah pred čerko v neznano velik; enkrat ga zamenjajo z u enkrat z w. Gledal sem tudi letnik ljubljanske gimnazije, pisava imen je dosti dobra. Nekaj pa moram vendar omeniti, kar sem pri tej priložnosti opazil. Kjer sem najdel slovenske imena še zdaj pisane z nemško pisavo, sem večidel vidil, da so to le Viktorji, Augusti, Ferdinandi itd. — gospôske imena toraj, kakor se navadno pravi. Taki ljudje toraj se protivijo najdalje; menda ravno oni najželnije pričakujejo bogatih stricov iz Amerike, ki bi jih sicer po premenjeni pisavi za svoje ne spoznali. Jaz sem teh misel, da jih je najbolje pustiti tako dolgo, da tisti strici pridejo; ko se bodo obogatili od njih, vem, da bodo koj poprijeli novo pisavo, da jim ne uide še kak stric po novi pisavi.

---

*) Za Božjo voljo, quousque tandem? Nazadnje bote že otroke v maternem telesu razverstovali v čisto slovenske (Reinzucht) in pa slovensko-nemške (Kreuzung), ako sta mati in oče mu različnega naroda. Vred.

*

Kratkočasnica.

Dialog. Spisal Cestnikov.

Slovenec: (Nekaj godernja).

Nemec: Gut murgen!

Slovenec: Kaj bi ne rumulil, ker mi je konj poginil.

Nemec: Bos?

Slovenec: O ni bil bos ne; bil je podkovan na vseh štirih.

Nemec: Konnst niks tajč?

Slovenec: O ne daljč; tam le za plotom leží.

Nemec: Du bist verflucht dumm?

Slovenec: O ni Antun ne, konj je konj!

Dopisi.

Iz Štajerja 6. sept. — h — Sodniške prenaredbe na boljše ni mogoče izpeljati brez narodnega jezika v uredih (kancelijah); ker pa imamo velike premembe pričakovati, ki so vsem avstrijanskim deželam zares potrebne, se ne bodo tudi naši uradniki dolgo obotavljali, ampak lotili se bodo in so se že živo in toraj zdatno našega jezika. Potegujmo se toraj, da imajo prihodnji naši uradniki že v visokih šolah priliko, temeljito se naučiti našega narečja. Le kdor kak jezik popolnoma zná, ga tudi spoštuje in njegove pravice priznava. Na gradečkem pravoslovnem oddelku se je že pred desetimi leti več predmetov razlagalo v slovenskem jeziku, pa učilo se ni v njem, kajti so se ravno ti predmeti le v nemškem jeziku izpraševali. Gradečko vseučilišče je ustanovljeno za notranje avstrijanske dežele in le neznatne podpore je iz deržavne denarnice treba, ker so stroški skoro vsi z ustanovami založeni. V teh deželah živí en milijon Slovencov in ker tjekaj zahajajo tudi mladenči iz Primorskega in Dalmacije, bi nam vsem v prid bilo sila potrebno pomnoženje naukov v slovenskem jeziku.*) Spet bi se tedaj moralo v Gradcu v slovenskem jeziku razlagati deržavljansko in kazensko pravo, in potem vsaj kot collegium publicum ponavljanje redov civilne in kazenske pravde in potem tudi v slovenskem jeziku izpraševati pri pravoslovnih deržavnih in ostrih preskušnjah in, kakor že nekdaj iz deržavljanskega zakonika, pri djanskih sodniških in pravdosredniških in notarskih preskušnjah, ktere bi morale predpisane po postavi biti za vsakega, kdor hoče tako službo na Slovenskem dobiti.

Za prihodnjo dôbo bi se morala komisija sklicati za preskuševanje v slovenskem jeziku, ktera bi edina pravico imela, javne spričevala dajati vsakemu, kdor izmed starejih pravoznancov ima znanje slovenskega jezika ustmeno in pismeno izpričati, kakor je to deloma že predpisavalo pismo bivšega ministerstva za bogočastje in nauk, ki se nahaja v deržavnem zakoniku od leta 1850, del X, pod št. 15, str. 179. Le tako bode dobivala vlada zanesljive uradnike, od kterih se že od nekdaj zahteva popolno znanje slovenskega jezika pri namestovanju služb. Če se bode še zanaprej gledalo več na starost prosivcov, kakor na njih potrebne znanosti, še ne bode vlada tako hitro prišla iz vseh zaderg, v kterih se zdaj nahaja. To je tudi edina pot, da se slovenskim uradnikom zagotovi službovanje, o čem so jih vsaj deloma najnovejši dogodki na Hervaškem in Ogerskem prepričali. Po tem še le bodo tudi oni veselega serca izverševali svoje opravila in zavživali toliko potrebno zaupanje. Slovenskih časnikov sveta naloga toraj je, poganjati se nevtrudno za to, da se zadosti našim živim potrebam, pa tudi vladi zaupljivo pokazati poti, po kterih je to doseči mogoče.

Nekaj še mi je na serce se vleglo prebiraje 3. zvezek Einšpielerjevega mesečnika „Stimmen aus Innerösterreich“. Nek dopisnik „Gk.“ iz Štajarskega nam očituje, da nismo svoje slovenske prošnje sprožili o pravem času in da smo ž njo le naše sovražnike razdražili. Teh misel jaz nikakor nisem, ker se skeleče rane ne morejo zadosti hitro vračiti začeti. Na odpor pa smo bili pripravljeni vsaki čas, ker že dolge leta vemo, da se od neke straní očituje našemu še tako krotkemu gibanju, da z njim podkopavamo mir in spravo!!*) To pa je le gadna pretveza naših zakletih protivnikov. Naša dolžnost je, ne opešati v svojem postavnem delovanji in možko se vsem overam v bran staviti. Prašam pa: ali nimamo z našim uspehom že zdaj zadovoljni biti? Več v tako kratkem času v globini svojega serca tudi nismo pričakovali. Ali nas čmerno napadanje naših protivnikov ni že na široko soznanilo po celi Avstrii? Verjemite mi, da tudi Nemci že celó drugače o nas sodijo, ker so spoznali prenapetost nam sovražnih časnikov. — Nam druzega ni treba, kot stanovitnosti v vsakem dobrem početji, posebno pa da se vedno bolj izobrazuje naš celi narod, in za pravo narodno omiko bodo skerbeli naši učniki duhovnega in posvetnega stanú.

Iz Gorice 11. sept. X — Znano je, berž ko ne tudi tistim, ki niso „laudes vitae rusticae“ v originalu brali, kako človeka včasih mestni monotonizem tare. Ni menda ravno prah in vročina, hrup in šum, ki nam nadleguje, ampak neka skrivnostna moč sili meščane znebiti se začasno navadnih opravil, in jih podí na kmete, v gore, iskat čistega zraka in žlahne zabave, da si ude pokrepčajo in dušne močí popravijo.

Pri tacih priložnostih se še le spozná, koliko bi bile naše severne gore več vredne, ako bi kolikaj potov za človeka imele. Zakaj ima nek Kras svoje vožne poti? zakaj jih imajo rajske Berda? Vém, da po kanalsko-tominskih gorah so težave veče in prav imajo Tominci, da se za napravo nove ceste na deželne stroške na vso moč poganjajo; pa vendar mislim, da bi si tudi srenje same lahko kaj pomagale. In koliko je mogoče posamnim srenjam dognati, so nam verli Batavci djansko pokazali. V Batah (3—4 ure od Gorice proti severju), ki štejejo blizo 1100 duš, je že kakih 10—12 let g. Franc Mozetič za kaplana. Ta gospod je mnogostransko nalogo dušnega pastirja na kmetih dobro spoznal. On daja Bogu, kar je božjega, pa ni tistih pretesnoserčnih, kterim se zdí, da nimajo zunaj cerkve in zunaj duhovnih zadev ničesar opraviti in ki mislijo, da vsakoršno vtikanje v posvetne rečí oskruni duhovni značaj; on vé sicer, da skerbi za božjo čast se spodobi pervo mesto, pa tudi pospeševanje časnih, materijalnih zadev se mu po nikakem ne zdí nespodobno. Po teh načelih je namreč ravnal, ko se je osrečevanja svoje čede lotil. Najpoprej je nji čedno cerkev, sebi in naslednikom pa spodoben farovž napravil; potem je bila njegova skerb, dvema posebnima neprilikama v okom priti; vodo zajemati je bilo težavno in živino napajati nevarno, in pa pripravne poti proti mestu je manjkalo. Kar se vode tiče, prizadel si je, da se je po čez $^1/_4$ ure dolgem vodovodu do sred vasí napeljala, druga napaka pa s tem odpravila, da se je iz poprejšnje steze lepa vožna pot do sosednega Gargarja naredila. In vse to je blagi gospod — ne sicer na svoje stroške — ampak z gorečim, prepričavnim prigovarjanjem in dobrim svetom, in pa s pomočjo verlega župana Staniča doveršil. Pač velika je moč marljive podučbe in unetega spodbujanja! — Teh rečí pa ne priobčujem zato, da bi priprostemu gospodu slavo pel, ktere v svoji ponižnosti ne išče, in ktere marljivost njegova za dušni in telesni prid podložne čede ne potrebuje, ampak zato, da bi njegov in njegovih vaščanov zgled tudi drugi duhovni, župani in srenjčani posnemali,

*) Tako dolgo morebiti, dokler se ne ustanovi vseučilišče jugoslavensko v Zagrebu. Vred.

*) Ako bi take svéte poslušali, bi mogli čakati do sodnega dné. Takrat bi bil nekterim še le pravi čas, da bi se oglasil narod slovenski za svoje pravice in jih vžival unkraj groba! Vr.

in si hvaležnost ne le mehkužnih meščanov, temuč celó svojih lastnih kljuset zaslužili.

Kaj ne, to je lepo in hvalevredno? Sedaj pa še nekaj druzega, kar ne moremo zapisati v zlate bukve.

Mahnimo jo čez gore in dole v prijetni Kanal. V materijalnem oziru ne pogrešamo tukaj ničesa, toliko več pa v dušno-narodnem, ne sicer pri duhovščini in pri pravih Kanalcih — od peščice „purgarjev“ ali „citadinov“ molčim za zdaj — ampak v ondašnji uradnii. Ni davno, kar je bil nek terd Lahon iz Milana v Kanali v službi, ki je pa potem, ko je Lombardsko odpadlo, ubežal. Na njegovo mesto so poslali druzega Italijana za aktuarja iz južnih Tirolov, ki ne zná besedice nemški ne slovenski. Al to ni nič posebnega. Čisto nova iznajdba je pa ta, da so nekega mladega barona v Kanal poslali, da bi se enmalo slovenščine naučil, — saj vidite, volja je dobra, pa ... — in veste, koga so mu za vodnika in učitelja odkazali? Unega italijanskega aktuarja! Tako se godi na zeleni veji v slovenskem Kanalu, vkljub diplomom in patentom, vkljub gospod Černetovemu „černemu“ govoru 27. junija t. l. Mi prašamo: ali ne vé ministerstvo za take rečí ali kaj?

Iz notranjske Bistrice. xyz. — Poslali smo 10. t. m. našemu verlemu dr. Toman-u zahvalnico iz našega okraja. Podpisali so jo vsi veljavni možaki, kakor duhovni, učitelji, župani in tudi večina uradnikov. Komur koli se je zahvalnica brala, vsakdo se je z veseljem podčertal. Vidilo se je, da tudi mi Notranjci, ki gosp. doktarja osebno ne poznamo, ga vendar visoko spoštujemo; vidilo se je, da smo ž njim enih misel in da mu naše serca hvaležno bijejo. Zahvalnica se pa tako-le glasí: „Blagorodni visokočastiti gospod doktor! Kako se razveselí popotnikovo sercé, ko v temni viharni noči skoz oblak svitla danica naznanovavka dnevna zasveti! Veselo svoje stopinje dalje pomika ter obrača svoje očí proti dneva porodnici, jutranji zarji, težko čakajoč, kedaj da bo ona solnce lepše prihodnosti pripeljala. Kar je popotniku svitla zvezda v oblačni noči, to so bile za nas mile besede, ki ste jih Vi, blagorodni gospod doktor! za našo ljubo slovensko deželo v deržavnem zboru govorili. S krepko besedo ste tamkaj tirjali, naj se obljubljena ravnopravnost tudi na nas Slovence razširi, naj se našemu milemu jeziku njegove pravice v šolah in pisarnicah podelijo. Dokazali ste, da omika naroda v ptujem jeziku ni omika. Brez nje pa narod sreče in blagostanja doseči ne more. Hvaležno toraj Vam bijejo serca Slovencov in mi notranjski bratje na meji kranjske dežele, ne smemo zaostati, temuč hvaležnost, ki nam v sercih klije, mora tudi na dan priti. Vzemite tedaj, blagorodni gospod doktor! te verstice blagovoljno. One naj Vam razodenejo serčno zahvalo prebivavcov notranjsko-bistriškega okraja za Vaše znano domoljubje, ktero sloví deleč čez meje slovenske dežele, kamorkoli so zadoneli Vaše Vile „domorodni glasi.“ To domoljubje se je posebno pokazalo v deželnem in deržavnem zboru. Serčna Vam hvala! Bog Vam plati! — Hodite še zanaprej pogumno po poti resnice in pravice, — po poti domoljubja in zagovarjajte in branite serčno našo milo deželo slovensko. Res je, da ta pot je s ternjem posuta, da domorodca ne čaka druzega, ko terpljenje in „ternjeva krona“; pa do sedaj ste po ti težavni poti neustrašeno korakali, niste se bali nasprotnikov domačih ne ptujih in terdno upamo — Vaše dosedanje djanje nam je tega porok — da se jih tudi za naprej bali ne bote. Hvaležni Vam bomo na vekomaj! Slava Vam! Ob enem pa tudi prosimo, da našo zahvalo naznanite verlemu gosp. Černetu, goriškemu poslancu. Tudi on se je skazal pravega domorodca; možko je zagovarjal pravice slovenskega naroda. Tudi on je želje tukajšnih prebivavcov deržavnemu zboru razodel. Bog daj, da bi skoraj spolnjene bile! Bog ga živi! — Še enkrat, blagorodni gosp. doktor, „Hvala, serčna hvala“ zavpijejo

prebivavci Notranjsko-bistriškega okraja.“

Od Savske Pečí na Dolenskem 1. sept. (X) — Kmalo bo leto, kar je zažarila svitla zarja na nebu avstrijanskem, da bi razsvetila poti, po kterih je mogoče vsem narodom celega cesarstva doseči boljo prihodnost. Al prehude rane je vcepila bila neugodna preteklost. Naš narod slovenski, akoravno po krivici, med vsemi drugimi narodi najbolj zaničevan, je bil od nesramnih zavidljivcov obsojen, se nikdar ne vdeležiti dobrot in obljub našega svitlega cesarja. Blodili so in še blodijo tisti nesramni „kulturträgerji“, da naš slovenski jezik nima zadosti besed, ni omikan in opiljen, in ob enem, da je še za vpeljavo v uradnije preokoren! — O vi revčki, ali še niste občutili, da udarci, ki jih dajete svojemu milemu materinskemu jeziku, vas same po ustih tepejo? — Je li slovenski jezik kriv, ako ga vi ne umete in ne znate? — Pa tudi vas in vaše natolcevanje bo slana pokosila. Čas, ki nenehoma derdrà, nas resnobno opominja, se berž ko je mogoče poprijeti in udeležiti darov našega svitlega cesarja, da z našo omiko, in kar je ž njo sklenjeno, z blagostanjem predeleč ne zaostanemo za drugimi narodi. Da je začel naš narod slovenski svoje potrebe bolj in bolj spoznavati, da bolj in bolj si zaveda svojega namena, dokazuje dostojno zadnji srenjski komun županije boštanjske, v kterem so bili, kar slovenski jezik v uradnijah in šolah zadeva, sklenjene sledeče rečí:

„Boštanjska srenja se bo za naprej, kar opravni jezik zadeva, popolnoma ravnala po natornih in tudi od svitlega cesarja poterjenih pravicah; zatoraj bo:

a) županijstvo boštanjsko vse srenjske rečí in zadeve v slovenskem jeziku reševalo;
b) bo županijstvo dotični okrožni in drugi gospóski le v slovenskem jeziku dopisovalo, in upa, da bo tudi le v tem jeziku pisane liste od nje prejemalo;
c) se prosi ponižno slavno c. k. okrajno glavarstvo, da naj cesarske obljube in postave, gledé uradnega jezika, natanko spolnuje, ter srenjčanom boštanjskim le po slovensko dopisuje, in njih slovenske uloge ko veljavne sprejema.“

Kar šolo zadeva, je bilo sklenjeno:

„Da se ima vprihodnje v boštanjski šoli samo v slovenskem jeziku učiti.“

Ta dva predloga sta bila od vseh srenjčanov z veseljem sprejeta in enoglasno poterjena.

Da bo slavno c. k. okrajno glavarstvo, kar njega zastran uradnega jezika zadeva, prošnje in želje srenjčanov boštanjskih spolnovalo, se je nadjati, ker vsak pravičen človek sam lahko spozná, da to niso nobene prenapetnosti, ampak so pravične želje po postavah cesarskih in natornih. — Da je pa že čas, da se te želje tudi spolnovati začnejo, je gotovo, — saj ga ni početka brez začetka.

Ne morem pa končati, da bi ne omenil iskrenega rodoljuba, po imenu Janza Planinca, posestnika, moža kakih 70 let svoje starosti, kterega serce močno bíje za narod slovenski. „Novice“ so njegove stare tovaršice, marljivo jih prebira, in rad se pogovarja o njenih zadevah. On je bil, kteri je osnoval predlog zastran slovenskega jezika pri gori imenovanem srenjskem komunu županije boštanjske. Da bi pač imela Slovenija dosti takih zvestih sinov, ne bila bi ideja ravnopravnosti za nas Slovence še do sedaj, kakor naši sovražniki pravijo, prazna misel, temveč bi mi že vživali svoje pravice!

Iz novomeške okolice. J. L. Drage „Novice“, dovolite prostorček neki lepi posebnosti Prečenske šole. Po dokončanem konecletnem izpraševanji je bilo razstavljeno mnogoverstno orodje kmetiško v zmanjšani obliki, ki so ga fantje na paši kaj lično izrezljevali; in ko so se razdeljevale daríla, dobil je tudi čedno darilce šolarček, ki je najlepše naredil drevo, brano pa voz. Hvala pa gré za vse to visoko častitemu katehetu gosp. Fr. Pleško-tu, ki so napeljevali otroke k temu koristnemu početju. Naj bi učitelji skerbeli tudi drugod, da bi se pečali otroci na paš

namesto s praznimi burkami s tacimi opravili, ki jim urijo in bistrijo um! — Vidil sem sicer po šolskih stenah dokaj „nemških“ pisnih primer — ego autem censeo haec delenda esse. — Iz Novega mesta smerdi še sèm na deželo po tacih prikaznih, ki smo jim upili unidan z vami, drage „Novice“, iz navdušenih gerl: „Živili!“ Le naprej, Novomeščani, da na slovenski zemlji Avstrije izpulite iz rok Teržičanom zastavo nemške „kulture“!

Iz Radeč 3. sept. A. K*č. — Naj povem besedico o konecletni šolski preskušnji v Radečah, pri kteri sem včeraj dopoldne bil tudi jez pričujoč. Med mnogimi veljavnimi gospodi, ki so se k omenjeni preskušnji sošli, so bili tudi visokočastiti dekan iz Šmartna pri Litii, gosp. Jožef Burger; da se o napredku šolske mladine prepričajo, so izpraševali sami zdaj tega zdaj unega šolarčka in šolarico. Res! verlo so odgovarjali izpraševani v vseh naukih; vidilo se je, da trud gosp. kateheta Jož. Buha in gosp. učitelja Petra Cebina ni bil brez uspeha. Po dokončanem izpraševanji so prišle zlate bukve in šolske darila na versto; veliko je bilo veselje za tiste šolarje in šolarce, ki so jih bili deležni; najpridniši izmed njih so prejeli krasno vezane bukvice in za njimi pohvaljeni lepe podobščine in eni tudi svitle dvajsetice iz rok žlahne gospé Gutmansthal-ove, dvorske grajšakinje. Ko so gospod dekan s krepko besedo pridne otroke k daljnemu pridnemu napredovanju, mlačne pa in nemarne k poboljšanju nagovorili, je zapela šolska mladina nektere pesmice in za letos slovó vzela od šole z naukom, ki ga ji je marljivi gosp. učitelj Cebin v lepem ogovoru „Štej čas!“ izročil, ki se na koncu lično natisnjenega šolskega letnika*) tako-le bere: „Kadar popotnik čez stermino prispè, si truda in vročine počije, pregleduje pot, po kteri je hodil, in skerbno šteje hribe in dole, ktere bo mogel še prehoditi, preden pride v odmenjeno deželo; ravno tako smo zdaj mi, ljubi otroci, na postaji, počiti se truda, ki smo ga prestali v prešlem šolskem letu. Težko, za marsikterega neprijetno je bilo učiti se; premagano je! Minule so z letom tudi vse težave, in glejte, kaj ste si pridobili v tem letu — lepo versto žlahnih naukov — drag zaklad, ki vas bo spremljal v celem življenji, in vam ga ne bodo tatje ukradli, ne ogenj požgal, ne voda odnesla, ne rija snedla! Kar vam svet najboljega more dati, je to. Blagor vam, ki ste se trudili prav oberniti letošnje leto! Odgovor od tega leta bote Bogu lahko dajali. Veselo in pogumno nastopite pot dalje v življenje, in ne pozabite, kar je oče svojemu sinu govoril, ko mu je svojo žepno uro podajal, namreč: „Sin, na uro! — štej čas! — vari, da ti ne uidejo ure v mladosti, zakaj, te se ne bodo nikdar povernile. Imej ure za svoje opravila, imej ure veselja; ali štej, da ti ne uide mladosti čas, da bi ti ne dal svojega dobička!“ Tečejo nam leta, dnevi, ure, in ne mislimo, da ravno to so deli našega življenja; in vendar nas vsaki teh pripelje bližej večnosti. Vsaka ura mladosti je drag biser, ki pade od krone življenja, in se potopi v neizmerno večnost. Nabirajte tedaj, dokler imate čas, modrosti in čednosti, da bote enkrat kot vredni udje cerkve in deržave lahko odgovor dali od svoje mladosti! — Vam pa, kteri kakor koli podpirate šolo, in pomagate, da se otroci prav izrejajo, in koristnih rečí izučijo — lepa zahvala! Zahvala vam v imenu cerkve, ktera se veselí dobrih otrok; zahvala vam v imenu malih, ki se bodo še le pozneje spomnili, koliko dobrega se jim je storilo, in v imenu naslednikov, kterim ste pomagali na višjo stopnjo omike in premožnosti. Zahvala vam! ker le po teh malih se smé upati boljša prihodnost.

*) Radosti omenimo, da se je po Kranjskem zeló zaplodila lepa navada, da tudi manjše ljudske šole na kmetih izdajajo konec leta natisnjene slovenske „preglede“. To je veselo znamenje, da je dotičnim gosp. duhovnim in učiteljem mar za njih šole, pa tudi ne bo brez dobrega sadú za starše in šolarje. Le naprej tako! Vred.

Iz Kranja 16. sept. X — Z veseljem smo slišali novico, da dobimo spodnjo gimnazijo (4 tako imenovane latinske šole) in da se bote čez en mesec že začele dve perve šoli. Kteri učitelji pridejo, še ni znano, tudi ne, kteri bo vodja, čeravno se marsikaj govorí in se med veselo novíco mešajo tudí — neprijetni glasovi. Na vodju šolskem je sedanji čas veliko ležeče, ne le, da je mož dostojne vednosti, ampak mož mora biti, ki ima serce za materni jezik, ki bo popreje ali pozneje mogel zadobiti svojo pravico v šolah. Ako se nam dá, kakor nekteri vediti hočejo, neki gospod iz Ljubljane, ki je preveč znan, da nima serca za domači jezik in ga odbija kakor koli ga more, bi nam bilo to novo znamenje, da šolam še ne bo zarja ravnopravnosti zasijala, za ktero se je g. dr. Toman unidan spet tako krepko potegnil. Mi gori rečenega vendar še ne moremo verjeti, ker je čast. gosp. šolski svetovavec javno v „Novicah“ naznanil se narodnega moža in zagovornika pravičnih rečí. Facta loquentur!

Od Vipave 15. sept. —z—. Iz Tomina smo slišali, je v ondašnji volitvi 7. dan t. m. bil izvoljen gosp. dr. Vincenci Volčič za poslanca goriškega deželnega zbora na mesto gosp. Kafola. Ako ravno se jih je mnogo radovalo temu, da bode izvoljen gosp. Peter Kozler iz Sežane, se vendar morejo tolažiti s tem, da tudi ta volitev je prav srečna. Gosp. dr. Volčič, advokat v Ajdovšini, dobrih 30 let star, je mož bistrega uma, pravičen, in kot rojen Tominec pozná tudi dobro potrebe in želje svoje ožje in širje domovine, ktero iskreno ljubi. Slovan iz celega serca mu je barva politična: „Zmeren pa neoverljiv napredak“. Veseli tedaj te volitve, se nadjamo ob enem, da bode še tudi našemu verlemu gosp. P. Kozlerju priložnost dana, na enakem polju domovini služiti. — Drugo pot bodem povedal „Novicam“ o letošnji sviloreji kaj.

Iz Ljubljane. *Národna čitavnica* v Ljubljani je po sklepu sl. c. kr. deželnega poglavarja od 30. p. m. dovoljena; pravila tega družtva se bojo tedaj kmali razglasile. „Čitavnica — kaj je to čitavnica?“ Nič druzega ni kakor bravnica, to je, družtvo, v kterem se bo bralo ali čitalo in bojo včasih poštene veselice v domači besedi. Lahko bi stavili, da kak korespondent ljubljanski v „Triesterci“ ali „Tagespošti“ bo kmali, če druzega ne, napadel saj besedo „čitavnico“, češ, da še svoje slovenske nimamo in da „hervatimo“, ker ta beseda ni ne na Viču ne v Udmatu znana. Al svetujemo mu, naj potuje na doljno stran Kranjskega, na slovensko Štajarsko itd. in najdel bo besedo čitati namesto (bukve, pisma itd.) brati živo tudi v našem narodu, kakor jo imajo Srbi, Rusi, Poljaki itd., in ki je v tem pomenu bolja kakor je beseda „brati“, ktera le bolj pomeni: jagode, vino, klasje itd. brati (Erdbeeren-, Wein-, Aehren-lesen itd.). Je tedaj ta beseda naša, ne pa ptuja kakor je Nemcom laški „kazino“ ali francozki „ressource“, ki tedaj celó svoje besede nimajo. — Ker smo omenili „Triesterco“, ne smemo zamolčati budalij, denunciacij in laží, ki jih je spet pretekli teden po korespondentih na svet zvalila. Med drugim pripoveduje o zadnji seji mestnega odbora, da je gosp. Heiman o naznanilu razpustka ogerskega zbora predlog napravil, naj se za to Njih Veličanstvu „slava“ izreče, da pa je gosp. župan to do konca seje odložil, ko bode postavno število odbornikov skupaj; nazadnje pa vendar tega — ni storil. Al je to kaj druzega kot hudobno natolcevanje Triesterčnega dopisúna, ker bi mogel, če že pisari po svetu, vendar pozvediti, ali ni bilo proti koncu seje le spet tolikšno število odbornikov v seji kakor v začetku, in da je gosp. župan na gosp. Heimanovo poprašbo zastran nove štirne pri sv. Jakobu že h koncu skor praznim stolom odgovarjal? Da pa so Ljubljančani svojemu cesarju zvesto udani, so vsaki čas ne le z besedo, temuč v djanji pokazali in bojo to vselej. Zato pa ne potrebujejo še le „Triest.“ natolcevavca, kteremu bi utegnili od nekdanjih na nekem stropu namalanih čudnih znaminj marsi-

ktero povedati, da bi jo porabil za svoje korespondencije, ako bi mu ne bila sedaj — neoportun. — Ravno ta dopisnik ali njegov alter ego je v „Triesterco“ tudi pisal te dni, da v tistem zahvalnem pismu, ki ga je g. dr. Tomanu poslala gorenska stran in kterega so omenile „Novice“, je med 953 podpisi 600 „šolskih fantov“ podpisanih. „Wir fügen aus guter Quell erläuternd hinzu, dass 600 Schulknaben die Adresse unterschrieben haben“ — pravi dopisún „Triesterčni“. Mi pa, ki smo vidili to adreso s podpisi iz Stare fare v Bohinji, fare Gorjanske, Železnikov, mesta Loškega, srenje Staro-loške, Dorfarjev, Stražišča, Tenetiš, srenje Predoljiške, Terstenika, Predvorske fare, Št. Jurske fare, Moravške fare, Krašnje, Št. Gotharda itd. in smo med temi 953 podpisniki našli nekoliko bogoslovcov, pravo- in zdraviloslovcov in gimnazijstov, v vsem skupaj le kakih 39, večidel gosp. učencov (pa ne „Schulknaben“) pravimo, da je to gerda laž, in če je dopisnik pošten človek in je res prepričan „aus guter Quelle“, da je resnico govoril, pričakujemo, da nas bo, po tej naši izreki v poštenji očitno razžaljen, tožil. Ako nas ne toži in požrè to osramotenje, nam je to nova priča, kakošnega nesramnega dopisúna ima „Triesterca“!

— Med mnogimi razpravami poslednje seje deželnega odbora, ki jih bo obširniši oznanil prihodnji „Oglasnik“, je bilo tudi sklenjeno, se pritožiti pri c. k. deželni finančni direkcii v Gradcu, da se cestnína na šrangi pri sv. Petru in v Kravji dolini še zmiraj pobira, čeravno je c. k. ministerstvo že 4. junija ukazalo, naj se ta reč berž v obravnavo vzame in „brez pomude“ dožene. Pretekli so že dobri 3 mesci in še morajo ljudje zmiraj cestnino odrajtovati. To se ne pravi „brez pomude“ dognati stvar, ki jo pravica že davnej terja, ampak po polževo delati. Ali je tega obotavljanja svojemu gospodu štantniku prezvesti služabnik kriv ali še kdo drug, tega nam ne gré tukaj razsojevati, to pa moramo reči, da z „licencijami“, kakoršnih ni nikjer na celem svetu, ne bote prave zadéli. Čuvajev, čuvajev si postavite berž, kolikor jih je treba, ne pa nadležnih posov ali licenc.

— Gospod Anton grof Auersperg, unidan zavolj mnozih zaslug za mesto naše, izvoljen za častnega mestjana ljubljanskega, se je te dni v prijaznem pismu zahvalil za čast, ki mu jo je naklonila Ljubljana — rojstni njegov kraj.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. (Iz deržavnega zbora). Pretekli teden ste bile po rodoljubnih naših poslancih gospodu Černe-tu in gosp. dr. Toman-u dve poprašbi c. kr. ministerstvu zastavljene, ki ste za naš slovenski narod sila važne: ena se poteguje za obveljavo našega jezika v sodnijah, druga v gimnazijah in realkah.

Poprašba na c. kr. ministerstvo pravosodja

v 51. seji zbora deržavnega od gospoda Černeta zastavljena in zraven 15 čehoslovanskih in dalmatinskih, tudi od 7 poslancov iz slovenskih dežel podpisana interpelacija (poprašba) na ministerstvo pravosodja se je glasila toko-le:

„Ker se to, kar enakopravnost narodov veleva gledé na rabo deželnega jezika pri sodnijskem zapisovanju in obravnovanju, še vedno do dobrega v nemar pušča po tistih krajih okolišča teržaške in graške više deželne sodnije, po kterih prebivajo Slovenci;

ker bi se že po §. 165 občnega sodnega reda od leta 1781 in po razločnih besedah §§. 123 in 184 reda kazenske pravde od leta 1853, kakor v civilnih, tako tudi v zakenskih rečéh, bili imeli zapisniki (protokoli) brez izjemka narejati v tistem jeziku, ki ga priča, oziroma udeleženec ali obdolženec govorí;

ker gré misliti, da so nasprotne naročila, sodnijam na škodo pravičnega pravosodja in ravno omenjenim postavam vkljub dane, — po kterih so se namreč vsi zapisniki v imenovanih deželah morali spisovati ne v jeziku izpraševanega ali zapriseganega človeka, temuč samo in edino v laškem, ali nemškem, izpraševancu nerazumljivem jeziku, — sedaj po najvišem diplomu od mesca oktobra in po ustavi od mesca februarja svojo moč izgubile, kakor je tudi visoko c. k. ministerstvo pravosodja enakopravnost deželnih jezikov pri sodnijah na Moravskem izrekoma zaukazalo z razpisom od 22. julija t. l. št. 6099;

ker na eni strani, če sodniki v okoliših gori omenjenih viših deželnih sodnij služeči res znajo jezik ondašnjega ljudstva, tudi ne more biti nikakoršna težava, ondod zapisnike v deželnem jeziku narejati, na drugi strani pa vladarstvo ima pravico in dolžnost, od uradnikov terjati, da znajo jezik tiste dežele, v kteri bi radi služili, posebno gledé na to, da so občni deržavljanski zakonik, kazenska postava in red kazenske pravde že nekaj let sèm in ravno tako vse druge od leta 1849 izdane postave v ondašnji deželni jezik prestavljene in v njem razglašene;

ker zapisniki, narejeni v jeziku, ki ga priča ali udeleženi ne zná, niso le nepostavni, temuč tudi, zlasti kdar samo zapisovavec jezik izpraševancov razume, še celó po postavah, ki so veljale pred cesarskim diplomom od mesca oktobra, ne morejo dati gotove podlage za pravično razsodbo, toliko manj pa še za odgovornost izpraševanega pred kazensko sodnijo, — kar so gori povedane postavne odločbe v civilnih in kazenskih rečéh očitno odverniti hotle;

ker se, če bi kje kak posamen uradnik res še toliko ne umel deželnega jezika, da bi mu mogoče bilo, povedbe izpraševanih prič ali obdolžencov na zapisnik staviti ali tudi samo razumeti, neprilika taka dá lahko odpraviti s primernim podeljevanjem službenih mest;

ker dalje, ako bi se zavolj sedanjih okoliščin tudi ne dala pri ti priči enakopravnost jezikov popolnoma izpeljati pri sodnem ravnanju v pravdah, ne sme se vendar za to že sedaj lahko mogoča spolnitev gori omenjenih postav pri sodnem izpraševanju prič in druzih ljudí, pri kazenskih obravnavah in pri razpravljanju in rešenju slovensko pisanih vlog v rečeh zunaj pravd, z ozirom na najviši diplom od mesca oktobra in na ustavo od mesca februarja, — če se ne bi hotla obema veljavnost v omenjenih okoliščih naravnost tajiti, — in z ozirom na razločne besede že popred danih cesarskih postav odlagati do tistega še nikomur znanega prihodnjega časa, ko se imajo sodnije preurediti;

ker je zadnjič dolžnost visocega ministerstva, poganjati se za to, da bodo pred vsemi drugimi uradniki njemu podložni postave spolnovali, in pa službe tako podeljevati, da bo to spolnovanje uradnikom tudi mogoče; toraj vprašajo podpisani:

1. Ali misli visoko ministerstvo pravosodja, z namenom, da bi se vodíla enakopravnosti narodov, izrečene od Njegovega Veličanstva Cesarja, izpeljale in da bi se pravično pravosodje enkrat ustanovilo, tudi teržaški in graški viši deželni sodnii, ozirno ondašnjima deržavnima nadpravdnijama izdati enakošen ukaz, kakor je ukaz od 22. julija t. l. št. 6099, dan za Moravo, in zlasti tudi zastran okoliš teržaške in graške više deželne sodnije pri ti priči in resno potegniti se za to, da se po obstoječih postavah in po vodilih enakopravnosti zapovedane tolikokrat od Njegovega Veličanstva Cesarja pod izrečeno odgovornostjo dotičnih uradnikov bodo od zdaj naprej vsaj sodnijski zapisniki v jeziku prič ali udeleženih narejali, da se bo ravno tako končno obravnovanje v zatožencovem jeziku opravljalo, in da se bodo vloge v slovenskem jeziku podajane tudi s slovenskim odpisom reševale?

2. ali misli visoko ministerstvo pravosodja ondi, kjer bi ta ali uni uradnik deželnega jezika ne umel, na te službene mesta bolj primerno postaviti take, ki rečeni jezik

znajo in kterim bo mogoče, večkrat omenjene postave spolnovati.“

Na Dunaji 5. dné septembra 1861.

Černe, dr. Wurzbach, dr. Porenta, dr. Waser, Girardelli, dr. Fleckh, dr. Lovro Toman, baron Petrinó, dr. Klaudi, Zeleny, dr. Bily, dr. Grünwald, Dvořak, Tomek, dr. Rieger, Ljubiša, dr. Pražak, Zikmund, Zatka, Machaček, dr. Milner, dr. Prachensky, Gorjup.

Druga po gospod dr. Toman-u in še 34 druzih slovanskih poslancov podpisana

poprašba na c. k. deržavno ministerstvo

zastavljena poprašba se je pa glasila tako-le:

„Znano je, da še nimamo postave, ki bi ukazala, naj se v oktoberskem diplomu slovesno izrečena ravnopravnost v šolah in zlasti v gimnazijah uresniči. Po tem takem sta za nenemške jezike v gimnazijah cesarska ukaza od 9. dec. 1854 in 20. julija 1859 še zmiraj veljavna. Nobeden teh dveh ukazov pa se dosihmal ni še izpolnil. Ne ene slovanske gimnazije ni, kjer bi bil slovanski jezik pravico zadobil kakor jo cesarski ukaz od 20. julija 1859 odločuje. Tudi na Českem, Marskem, Šlezkem in na Slovenskem ni ne ene gimnazije, kjer bi cesarski ukaz od 9. decembra 1854 zastran prevagojoče rabe slovanskega maternega jezika veljal.

In vendar je vsakemu, kdor slovanske jezike pozna, dobro znano, da so slovanski jeziki dosegli tako stopnjo omike in olike, da so v srednjih šolah popolnoma pripravni za učni jezik, in da je dovolj za tak nauk popolnoma sposobnih učiteljev. Le to je napaka, da taki učitelji, ki bi bili domá za izpeljavo tega ukaza verlo pripravni, služijo drugod za učitelje, v slovanskih deželah pa so nasproti taki možje postavljeni za učnike, ki ne znajo domačega jezika in ne poznajo národne omike. Taka je posebno v slovenskih deželah. Al tej napaki se lahko kmali v okom pride, ako se prestavijo učitelji, vsak na pravo mesto.

Gledé na vse te okoljščine smo mi podpisani že 8. junija poprašali sl. deržavno ministerstvo: kako in kaj? in 19. junija smo na to vprašanje odgovor dobili.

V tem odgovoru je rekel gosp. deržavni minister, da oni ces. ukaz od 20. julija 1859 ne veljá za take šole, ktere plačuje deržavna kasa, in sicer za to ne, ker na koncu omenjenega ces. ukaza stoji opazka, da razsodba tega, kaj naj se stori, da učenci po dokončani gimnazii nemški jezik v besedi in pismo popolnoma znajo, gré tistim, kterim ste skerb za dotično gimnazijo in plača učiteljev izročene. Podpisanim se zdí, da je to skozi in skozi napačno razlaganje cesarskega ukaza; zakaj kakor gré na privatnih gimnazijah skerb za šolstvo in plača učiteljev privatnim vlastnikom gimnazije, tako gré to oboje na deržavnih gimnazijah ces. vladi, tedaj se je povsod enako ravnati in ne iz besed in ne iz smisla ces. ukaza se ne more razloček zastran učnega jezika med deržavnimi in privatnimi gimnazijami posneti.

Nasproti pa se gosp. deržavni minister ni protivil zoper veljavo ces. pisma od 9. dec. 1854.

Ker so tedaj po naši pervi poprašbi že pretekli 3 mesci, in ker se bo kmali začelo novo šolsko leto, vprašamo tedaj podpisani c. k. deržavno ministerstvo:

Kaj je storilo, da zastran enakopravnosti narodnih jezikov na gimnazijah slovanskih dežel vendar enkrat pravica obveljá, in da posebno saj za zdaj, ko je novo šolsko leto že pred durmi, se vpeljejo odločbe cesarskega ukaza od 9. decembra 1854?“ —

— Zbornica poslancov sedaj že več dni pretresa novo občinsko ali srenjsko postavo. Pravde to pot ni bilo: ali ima ožji deržavni zbor ali imajo le deželni zbori oblast, to postavo odločiti; zakaj odbor, ki je po ministerstvu zboru predloženi načert zlo prenaredil in županije popolnoma iz gospodarstva uradnij rešiti si prizadjal, je sam čutil potrebo, da ne vzame nič takega v svojo osnovo, kar bi omejilo oblast deželnih zborov, ki najbolje vejo, kaj je za vsako deželo najbolj prav. S prideržkom, da se deželnim zborom ohrani njih oblast, so govorili za to osnovo tudi nekteri taki poslanci, ki mislijo, da po ustavnih postavah spada občinska postava v opravilstvo deželnih zborov, vendar pa, so rekli, nočejo zderžavati toliko potrebne rečí. Večina poslancov bo, kakor se kaže, glasovala z nekterimi premembami za to, kar je odbor osnoval; vsi govorniki pa so govorili za samostojno gibanje županij; rekli so, da je ljudstvo že sito teh dobrot, da bi povsod le cesarska gosposka za-nj skerbela, da je še čas, da neha tisti stan, ko so uradnije v najmanjše soseskine stvarce se vtikale; če ne opravlja županija samostojno svojih rečí, tudi cela dežela ni samostojna; centralizacija in birokracija sta dvojčka itd. Čuli so se med govorniki tudi nekteri glasi, ki zahtevajo, naj se grajšine ločijo iz srenjske zveze in bojo same za-se; al osnova odborova je že za to skerbela, da bo ta odločba prepuščena deželnim zborom vsake dežele. — Izdelovanje te postave bo še nekoliko dní terpelo. V seji 11. t. m. je dalmatinski poslanec Ljubiša govoril srbski; to so bili pervi slovanski glasi, ki so se čuli v dunajskem deržavnem zboru.

Česko. Iz Prage 14. sept. Mestna županija je po predlogu c. k. šolskega svetovavca Wencig-a z 33 glasovi zoper 24 odločila, da mestne učilnice morajo biti češke; predlog, da na vsaki strani mesta naj bode po ena nemška šola, ni bil poterjen. Nemški odborniki zapustili so protestirajoči zbornico. Silen hrup je zatega voljo pri Nemcih po mestu, čeravno imajo že 7 nemških glavnih šol. 16. dan t. m. ima še ena seja o šolskih zadevah biti. Pričakovati je, da se bo razpor potolažil. „Narod. Listy“ zagovarjajo sklep mestnega odbora tako-le: „Na pražkih začetnih šolah je po uredskem številenji med 100 učenci 95 do 97 otrok českega rodú; berž ko se bo dostojno število nemških otrok zbralo, se bo na pripravnem mestu napravila nemška šola z enakimi pravicami in enako uredbo.“

Iz Istre. Volitve poslancov za novi deželni zbor isterski so končane. Pričakovaje, da nam bo kteri naših častitih dopisnikov iz Istre popisal karakterisko izvoljenih, se že zdaj iz serca radujemo, da je sopet izvoljen rodoljubni gosp. Jože Samsa, kterega volitve sedaj ne bojo môgli več podreti, ker ga je dolinska županija za svojega častnega srenjčana izvolila.

Horvaško 11. sept. Deželnemu zboru je došel danes kraljev odpis od 4. t. m., v kterem se mu razodeva, da sedaj ni treba, da se zastopniki graničarji pokličejo sopet v deželni zbor, pa se bojo, kadar bo sopet treba; sicer pa naj se zbor podviza, da predloží v kraljevo poterjenje svoje sklepe od besede do besede v adresi po starodavni saborski navadi.

Ogersko. Veliko se je te dni govorilo, da so se rečí na Ogerskem na bolje obernile in da je kardinalu in pervemu škofu ogerskemu obveljalo, posredniku biti med vlado in Ogri. Vladni časnik „Donauzeit.“ pa pravi, da vse to ni res.

Černogora. Iz Kotora se od 7. t. m. piše, da se je vojska med Turki in Černogorci začela; turški vojskovodja Omer-paša stojí s svojo armado pol ure od meje černogorske. V Černi gori je vse na nogah; mladenči in starci od 15 do 60 let so se podali v boj, kterega bo vodil Mirko. Na palači knezovi vihrá bojna zastava: beli križ na rudečem polji; knez Nikola I. sam se je podal danes v taborišče v Grahovo. Angležka vlada se, kakor na Laškem, noče vtikati v pravdo; francoska, ruska in pruska pa podpirajo Černogorce na diplomatični poti; zato se misli, da se bode stvar kristijanov hercegovinskih srečno rešila.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**